

15 november 2019

Dauwendaele, gemeente Middelburg

Verslag reflectieve monitor

Een belangrijk doel van het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) is leren. Het programma voert daartoe periodiek een reflectieve monitor uit. In het najaar van 2019 vond hiervan de eerste ronde plaats. Dit gebeurde door middel van een gesprek van 1,5 uur met de gemeentelijke projectleider(s) van de proeftuin en de verantwoordelijk wethouder. De voortgang van de uitvoering werd besproken met als doel om lessen, successen en knelpunten in beeld te brengen. Deze zijn geordend op basis van de thema's van het kennis- en leerprogramma van het PAW.

Algemeen

De gemeente Middelburg is het project om een eerste wijk aardgasvrij te maken, gestart door bewustwording over het klimaat en de noodzaak van de energietransitie. Middelburg heeft een industriegebied waar restwarmte beschikbaar is en de nabijgelegen wijk Dauwendaele uit de jaren 60, is aan herstructurering toe. Dauwendaele heeft relatief veel corporatiebezit. Uit deze combinatie van factoren werd het plan geboren om de restwarmte te benutten om de wijk aardgasvrij te maken. De coalitie van partijen om dit mogelijk te maken is gevormd: het bedrijf dat restwarmte kan leveren, de woningcorporatie, de gemeente, Enduris (netbeheerder), Zeeuwind (Zeeuwse energiecoöperatie) en daar is later het warmtebedrijf Ennatuurlijk aan toegevoegd. Toen bleek dat de partijen graag met elkaar aan de slag wilden om het plan te realiseren, is een aanvraag ingediend om 'proeftuin aardgasvrije wijken' te worden. In deze fase wordt nog heel druk gerekend en onderzocht hoe het project technisch en financieel gerealiseerd kan worden. De woningcorporatie en gemeente hebben niet veel middelen om in de wijk te investeren. De coalitie van samenwerkende partijen wil niet eerder communiceren naar bewoners dan op het moment dat er een duidelijk aanbod voor particulieren en huurders ligt. Het doel is om begin 2020 een go/no go besluit te nemen over de techniek, de businesscase en het aanbod naar bewoners. Vervolgens willen de partijen zo snel mogelijk de bewoners betrekken en starten met de aanleg van het warmtenet. Kernwoorden zijn betaalbaarheid, leveringszekerheid en duurzaamheid.

Regie en organisatie

De aanlooffase neemt meer tijd in dan vooraf was ingeschat door alle partijen. Het spel van positiebepaling tussen de betrokken partijen en bijbehorende puzzelstukken, zowel technisch en financieel als organisatorisch,

kost veel tijd. In het eerste kwartaal van 2020 moet er voldoende helderheid zijn om een go-no go besluit te nemen. De gemeente wil dat aansluiting op het warmtenet op vrijwillige basis gebeurt, zij wil niet voor een verplichting gaan. Een belangrijke reden is dat de financiële draagkracht van de bewoners in de wijk beperkt is. Daarnaast vindt de raad ook dat de middelen rechtvaardig verdeeld moeten worden en niet dat de laatste deelnemers meer krijgen om ze zo over de streep te trekken.

Er liggen oude gasleidingen in de wijk. Enduris moet deze leidingen binnen afzienbare tijd gaan vervangen en zou graag zien dat de gemeente de beslissing neemt om de gehele levering van aardgas in de wijk te beëindigen.

Dit zijn de successen, geleerde les en knelpunten:

Successen

- Over de proeftuinmiddelen is op basis van een collegevoorstel een raadsbesluit genomen. De gelden zijn daarmee geormerkt voor het project door de raad. Doordat de raad aan de voorkant is betrokken, is er ook meer politiek commitment voor het project. Het convenant met BZK is ook in de raad geweest. De raad heeft bij de behandeling van het convenant besproken dat de proeftuinmiddelen naar draagkracht verdeeld moeten worden over de bewoners in de wijk.
- Alle partijen zijn met elkaar in gesprek, stellen zich transparant op en hebben de intentie en het vertrouwen dat er een mooie oplossing komt voor Dauwendaele.

Geleerde lessen

- In de stuurgroep nemen alle partijen deel; de gemeente, de warmteleverancier, het beoogde warmtebedrijf Ennatuurlijk die samenwerkt met de regionale energiecoöperatie Zeeuwind, de netbeheerder en de woningcorporatie. Dit schuurt soms omdat iedereen een ander belang heeft en het project voor iedereen nieuw is. Iedereen is gewend te opereren vanuit zijn eigen businesscase.

Knelpunt

De rolverdeling is complex. Toen de globale haalbaarheidsstudie gereed was, startte de zoektocht naar wie welke rol/taak zou krijgen;

- De gemeente is nog zoekend over hoe vorm te geven aan de regierol. Aan de ene kant wil de gemeente niet te veel uit handen geven en de behoefte van de wijk goed bewaken. Aan de andere kant wil en kan de gemeente geen trekker zijn van het hele traject. De gemeente is niet geëquipeerd om een energiebedrijf te starten. De gemeente heeft gekozen faciliterend te zijn in het project. In de stuurgroep is de gemeente voorzitter. De gemeente is verantwoordelijk voor het waarborgen dat de rijksbijdrage goed besteed wordt en voor het bewaken van de voortgang van het project. Daarnaast vindt de gemeente zichzelf verantwoordelijk voor de communicatie.
- De netbeheerder Enduris is aan het zoeken geweest naar haar rol. In verband met de marktordening Warmte en de onzekerheden rondom de nieuwe warmtewet, heeft de netbeheerder een aantal keer in

het traject de invulling van haar rol gewijzigd. De netbeheerder heeft een juridische beperking bij de realisatie van warmtenetten en mag geen leverancier zijn, maar slechts de infrastructuur aanleggen en beheren. De netbeheerder heeft slagkracht. Recent is Netverder opgericht vanuit de Stedin Groep (Enduris maakt ook deel uit van de Stedin Groep). Deze partij zou wellicht een bijdrage kunnen leveren aan het warmtenet in Middelburg, in de rol van beheerder van de toekomstige infrastructuur.

- Ennatuurlijk is bij de coalitie gekomen op basis van een open inschrijving voor de rol van warmtebedrijf. Ennatuurlijk is op meer plaatsen betrokken bij de ontwikkeling van warmtenetten en ziet dat de issues die in Middelburg spelen vergelijkbaar zijn met wat er speelt in andere plaatsen. Er wordt veel geleerd en ook leergeld betaald. Ennatuurlijk en Zeeuwind gaan hierin samen optrekken. Zij kunnen gezamenlijk de exploitatie/aflevering doen. Zeeuwind is nu gericht op voornamelijk windenergie en ziet dit als een verbreding van hun dienstenpakket. Zeeuwind heeft nadrukkelijk het initiatief genomen.
- De woningcorporatie wil een nauwkeurig doorgerekend aanbod alvorens ze beslissen deel te nemen aan het project. En natuurlijk willen de huurders ook weten wat dit voor hen betekent.
- Het bedrijf dat de restwarmte beschikbaar heeft, wil nog niet dat er gecommuniceerd wordt over het plan en hun rol, totdat de businesscase en de overeenkomst helemaal zijn uitgewerkt. Ook het bedrijf dat de beoogde leverancier is van de restwarmte wil nog geen communicatie starten voordat er daadwerkelijk een deal gesloten is over de levering (levering met een garantie van 5 jaar).

Participatie en communicatie

De gemeente heeft nog niet actief met bewoners in de wijk gecommuniceerd over het project. De bewoners weten wel dat hun wijk een proeftuin is, er zijn wat vragen over gesteld in de raad, maar verder is het rustig rondom het onderwerp. Op zich wil de gemeente de bewoners wel goed betrekken. De coalitie heeft echter met elkaar afgesproken dat de wijk pas wordt betrokken nadat de strategie van de samenwerkende partners en de propositie helder zijn. Er is nu wel afgesproken in de stuurgroep om de communicatie met het wijkteam alvast op te starten. De wijk heeft een wijkteam met vertegenwoordiging van bewoners die halfjaarlijks vergaderen aan de wijktafel. De gemeente gaat het wijkteam op de hoogte houden van het proces, met een eerste bijeenkomst op 10 december 2019. Er wordt dan informatie over het proces gegeven. De wijkmanager van de gemeente wordt hier nauw bij betrokken. De gemeente zet zich in om bewoners zo'n aantrekkelijk aanbod te doen, dat ze eigenlijk geen nee kunnen zeggen. Hierbij helpen de proeftuinniddelen.

Succes

- Er is persoonlijk contact tussen wethouder en het wijkteam. Dit stelt de voorzitter van het wijkteam zeer op prijs.

Kans/Sterkte

- Met regionale energiecoöperatie Zeeuwind als partner kan het draagvlak voor deelname van bewoners geborgd worden.

Kosten en financiering

Er wordt door alle partijen hard gewerkt aan een warmteleveringsovereenkomst zodat er met de woningcorporatie een afnameovereenkomst afgesloten kan worden. De financiële berekeningen hangen direct samen met de engineering van het systeem. Dit wordt heel nauwkeurig uitgewerkt om het risico voor alle partijen te beperken en om de middelen van de proeftuin zo effectief mogelijk in te zetten. Er worden nu verschillende modellen onderzocht. Ennatuurlijk wil ook de subsidie voor de startmotor voor woningcorporaties voor het project gaan benutten.

De gemeente wil in de businesscase ook kijken of het warmtenet uit te breiden is. Er is in nieuwe berekeningen uitgegaan van de capaciteit van het bedrijf dat de restwarmte beschikbaar heeft. De helft van hun capaciteit is beschikbaar voor de wijk, de andere helft is gereserveerd voor een toekomstig besparingsproject. De ruimte voor uitbreiding wordt wel bekeken en is mogelijk reëel maar kan nog niet gegarandeerd worden.

Knelpunt

- Hier speelt ook een rol hoe het rendement en de kosten van het systeem verdeeld moeten worden. Hier moeten de partijen samen uitkomen. Dat schuurt soms.

Technische oplossingen

De partijen hebben gezamenlijk het adviesbureau DWA ingehuurd om een haalbaarheidsstudie te doen naar het warmtenet. Toen dit positief was, zijn de partijen verder gegaan met het project. De proeftuinbijdrage is in de fase aangevraagd dat er nog onvoldoende duidelijkheid was over de scope. De scope is inmiddels verruimd van 500 woningen in de aanvraag naar ruim 800 woningen. De techniek is niet het probleem, de engineering en dimensionering van het systeem is wel een uitdaging. De samenwerkingspartners kijken naar een warmtenet met hoge temperatuur. Voor hoogbouw wordt onderzocht of 70 graden aanvoer en 40 graden retourtemperatuur haalbaar is. Deze hoogbouw wordt door de corporatie verduurzaamd. De ambitie van alle partijen is dat alle bewoners woonlastenneutraal kunnen overstappen op het warmtenet. Deelname is vrijwillig. Dit zijn de knelpunten en het succes:

Succes

- Er zitten voldoende checks & balances in het proces en in het consortium met betrekking tot betaalbaarheid, duurzaamheid en leveringszekerheid.

Knelpunten

- De warmteleverancier kan geen langer commitment voor de warmtebron afgeven dan voor vijf jaar. De businesscase gaat uit van een veel langere periode. De coalitie is daarom aan het kijken naar alternatieve warmtebronnen. In ieder geval krijgt het warmtenet een back-up, die ook eventuele storingen moet opvangen.
- De oplossing zal niet 100% aardgasvrij zijn omdat de back-up (vooralsnog) op aardgas gestookt is. Elektrische naverwarming met een zware aansluiting is in deze fase te kostbaar.
- Het warmtebedrijf kan particulieren niet meenemen in de businesscase omdat deelname onzeker is. Zeeuwind heeft ervaring met het mobiliseren van particulieren in Zeeland en daarom treden Ennatuurlijk en Zeeuwind samen als warmtebedrijf op. Sociaal is het in deze wijk iets lastiger, aangezien veel inwoners kampen met sociaaleconomische uitdagingen. Daarbij komt dat Ennatuurlijk een monopolist wordt voor warmtelevering in de wijk en dat werkt niet altijd positief uit op de deelname van particulieren.

Wetgeving en juridische randvoorwaarden

Door het ontbreken van wet- en regelgeving rondom marktordening en de regierol van de gemeente, duurt de voorbereidende fase langer dan voorzien omdat alle partijen nog naar hun positie aan het zoeken zijn.

Verbinding met andere opgaven

De gemeente zet in de wijk in op de 'vitale revolutie Dauwendaele'. Dit omvat alle aspecten: gezondheid, welzijn en welbevinden. De gemeente koppelt deze opgave nog niet aan de ontwikkeling van het warmtenet. De gemeente heeft geprobeerd energiecoaches in te zetten, dat is niet goed gelukt. De gemeente onderzoekt of en hoe zij de activiteiten van de 'vitale revolutie' ook kan betrekken in het proeftuintraject.